

ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԵՍՆԵՐԻ ԱՌԱՋՆԵԿԸ

Լրացավ ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական և հասարակագիտական հնագույն հրատարակության՝ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» հանդեսի 85-ամյակը:

1940 թ. նոյեմբերին հրատարակվեց ՍՍՌՄ ԳԱ հայկական մասնաճյուղի (Արմֆան) առաջին գիտական հանդեսը՝ «Տեղեկագիր ՍՍՌՄ գիտությունների ակադեմիայի հայկական ֆիլիալի. սերիա 1, Հասարակական գիտություններ»։ Հանդեսն այդ խորագրով լույս է տեսել մինչև 1943 թ. ներառյալ, այնուհետև՝ 1944–1965 թթ. լույս է տեսել «ՀՍՄԻ ԳԱ տեղեկագիր. հասարակական գիտություններ» անվանումով, իսկ 1966 թ. վերանվանվել է «Լրաբեր հասարակական գիտությունների»։

85 տարիների ընթացքում հանդեսը հաջորդաբար խմբագրել են վաստակաշատ գիտնականներ իս. Մոմջանը, Մ. Ներսիսյանը, Հ.

Օրբելին, Ա. Հովհաննիսյանը, Ծ. Աղայանը, Գ. Ստեփանյանը, Հ. Ասլանյանը, Գ. Աբովը, Հ. Ինճիկյանը, Վ. Միքայելյանը, Ա. Խառատյանը, Պ. Ավետիսյանը։ 2025 թ. տարեկազմից հանդեսի գլխավոր խմբագիրն է Ա. Բոբոխյանը։

Արժանահիշատակ է, որ հանդեսի գլխավոր խմբագրի պարտականությունները ժամանակին ստանձնել է նաև ակադեմիկոս գիտնական Հովսեփ Օրբելին, ինչը հանդեսին վերապահված կարևորության վկայությունն էր։

«Լրաբերն» իր հրատարակության վաղ շրջանից և այդուհետև աչքի է ընկնում հայրենական հայագիտության դասական և նշանավոր այլ դեմքերի աշխատակցությամբ։ Նրա էջերում իրենց ուսումնասիրություններով հանդես են եկել մեր հանրության մեջ լայն ճանաչման արժանացած Հ. Աճառյանը, Մ. Աբեղյանը, Ա. Տերտերյանը, Ա. Հովհաննիսյանը, Մ. Ներսիսյանը, Բ. Պիտրովսկին և ուրիշներ։ Առաջատար գիտնականների այս սերունդը աճեցնում և միաժամանակ մուտք էր ապահովում հետազոտողների նորանոր շարքերի համար, որոնք պատվով ու նախանձախնդրությամբ կատարեցին և այսօր էլ շարունակում են իրականացնել իրենց հաջորդայնությունը գիտության մեջ՝ «Լրաբերի» հյուրընկալությամբ։

Մինչև 1958 թ., երբ ասպարեզ իջավ զուտ հայագիտական «Պատմաբանասիրական հանդեսը», «Լրաբերը» մնում էր իր տեսակի մեջ առաջին և միակ ակադեմիական հրատարակությունը։ Վերջինիս ուղղության մեջ ընդգծվում է

ներա ծրագրային խնդիրը՝ մշակել հայագիտական ու հասարակագիտական հիմնահարցերը, լուսաբանել հայոց պատմության, գրականության, լեզվաբանության, արվեստագիտության, արևելագիտության, տնտեսագիտության և փիլիսոփայության առանցքային խնդիրները և տեսական (հիմնարար) հետազոտությունները համադրել գիտագործնական արդիական պահանջմունքներին՝ ընթանալով դրանց ձևավորման ու զարգացումների հունով:

Մշտապես հիմք ունենալով դասական հայագիտության ու հասարակագիտության ավանդույթները՝ «Լրաբերը» ներկայումս նույնպես հաջողությամբ է իրականացնում դրանց կապերի ու շարունակականության ամրացումը՝ չընկրկելով նորովի հարցադրումների առջև և մնալով մասնագիտական այն շրջանակներում, որտեղ ամփոփվում են գիտական լրագրության սահմանները: Հանդեսի կենսագրական ուղին բնութագրվում է գիտական հասունացած խնդիրների և հիմնահարցերի հետազոտության ընդարձակ շրջագծով, ընդամին՝ ներառելով հայոց պատմության և մշակույթի բոլոր շրջանները՝ գիտականորեն համակարգված ժամանակագրությամբ, հայ և համաշխարհային պատմափիլիսոփայական մտքի դրսևորումների հետազոտությամբ, բանասիրական, արվեստագիտական և առհասարակ մշակութային լուսաբանումներով:

Գիտական պարբերականի ընթացքը, սակայն, չպետք է պատկերացնել իբրև միանշանակ, մշտապես զարգացող միալար շարժում: Իրականում «Լրաբերը» ևս, որպես այդպիսին, ունեցել է տեղատվության անխուսափելի պահեր, գիտական հասունացած հիմնահարցերի նկատմամբ ժամանակավրեպ անտեսումներ, գիտության և քաղաքականության փոխհարաբերություններում հոգուտ վերջինի թեղադրանքների չհիմնավորված հակումներ, առանց որի, սակայն, հնարավոր չէ պատկերացնել գիտական որևէ հրատարակություն և այն էլ տասնամյակների իրարամերժ ընթացքի մեջ: Հարցեր են սրանք, որոնք այսօր էլ ծառացած են հանդեսի առջև: Եվ «Լրաբերը» հաղթահարել է և տակավին շարունակում է այս գործն անել մեր գիտության զարգացմանը հատուկ տոկունությամբ ու համառությամբ: Դրա շնորհիվ նրա էջերում ամեն մի սերունդ սեփական խոսքն է ասել անխուսափելի հրամայականների ճանաչման ու արժևորման ասպարեզում: Ժամանակի հետ հանդեսի նյութերում և մասնավորապես գիտությունը բնութագրող բնագավառում հայտնվեցին մի շարք նոր թեմաներ, ինչպես՝ հայ ժողովրդի կազմավորման, նրա կրոնական մշակույթի և եկեղեցու պատմության, ազգային-ազատագրական շարժումների պատմափիլիսոփայական մշակումները, Հայոց ցեղասպանության և դրա հետևանքների արդիական իմաստավորումները և այլն:

«Լրաբերն» ակադեմիական հրատարակությունների մեջ առաջինն էր, որ բազմակողմանի հիմնավորումներով մոտեցավ արցախյան հիմնահարցին՝ արժևորելով դրա նշանակությունը հայոց պետականության, ազգային-ազատագրական շարժումների, մշակույթի տարբեր բնագավառների պատմության մեջ: Այս խնդիրները հանդեսը լուսաբանել և մեկնաբանել է թուրք-ադրբեջանական պատմակեղծարարների ազդեցիկ նկրտումները մերկացնելու ուղղությամբ: Վերոհիշյալ հրատարակությունների, այդ թվում և «Լրաբերի» գիտական հետաքրքրություններին անխուսափելիորեն սպասում են շատ ավելի լայնախոհ և բազմակողմանի մշակումներ, որոնք կապ չպետք է ունենան

գիտությունների վրա փաթակաված պարտադրանքների հետ: Սպասվում է նաև, որ Արցախյան տարածքները կլանելու իրողությունից ընդարմացած՝ պատմությունների վարձկան կեղծարարները գործի կդնեն իրենց նսեմ գինանոցի հավելյալ միջոցները, որոնց դիմակայելու խնդիրն առաջնահերթ կդառնա ոչ միայն «Լրաբերի», այլև մեր բոլոր գիտական հրատարակությունների համար:

Իր հարուստ կենսագրության ընթացքում և դարձյալ առաջինը ակադեմիական հանդեսների մեջ «Լրաբերը» գիտական հիմնավոր կապեր հաստատեց արտերկրի հայ և օտարազգի հայագետների հետ: Նա դարձավ հայագիտական յուրահատուկ կամուրջ՝ նրանց և հայրենական գիտության միջև: Այսօր, մանավանդ, դրան նպաստում է հանդեսի գիտակազմակերպչական ուղղվածությունը՝ ճանաչելու հանրապետության և նրա սահմաններից դուրս շրջանառվող գիտական արժեքավոր միտքն ու մտահղացումները՝ դրանց ընդառաջելու գործելակերպով: Այս հետևողական գործելակերպը, ի դեպ, ամենայն եռանդով շարունակում են զարգացնել «Լրաբերի» խմբագրակազմն ու խմբագրական խորհուրդը՝ մեր օրերի գիտական առօրյայի աննախընթաց բարդ և դժվարին ժամանակներում:

«Լրաբերի» տասնամյակների պատմության մեջ աչքի է զարնում գիտական լրագրության սկզբունքների մշակման ու իրականացման ավանդույթային գործընթացը: Այս իմաստով կուղենայի արժանին հատուցել նրա երջանկահիշատակ և բազմամյա խմբագիր, ակադեմիկոս Վարդգես Միքայելյանի գործունեությանը՝ հանդեսի նյութերի շրջանառության, ժանրային հստակ կարգավորման և տեքստի ամբողջականության ասպարեզում: Դրա հիման վրա ներկայումս բարձրանում են հանդեսի գիտական ուղղվածությունը և դրան համապատասխան թեմատիկ ու հիմնահարցային դասակարգումների հիմնավորվածությունը:

Այսօր նույնպես «Լրաբերն» ի հայտ է բերում գիտական լրագրության ասպարեզում իր զգալուն և արագ կողմնորոշվելու հիմնային հատկությունները՝ ընդառաջելով նորություններին և սեփական ներդրումներն անելով նյութի մատուցման, մատենագիտական փաթեթավորման, գիտական հոդվածի կառուցվածքի հույս մասնագիտական նրբություններում:

«Լրաբերի» և նրա հեղինակների գործունեության առանձին բնագավառն է արխիվային և փաստաթղթերագրական բազմաբովանդակ նյութի վերահանումն ու հրապարակումը: Դրա շնորհիվ մոռացությունից փրկվել և գիտական հասարակայնության սեփականություն են դարձել դասական հայագիտության հանգուցային հարցերի, ինչպես նաև ականավոր դեմքերի անտիպ մնացած կամ քիչ լուսաբանված ուսումնասիրություններ, պատմական անձանց կենսագրությունն ու գործունեությունն ամբողջացնող արժեքավոր նյութեր և այլն: Դրանք նույնպես վկայում են, որ «Լրաբերի» գիտական նշանակությունը գնահատվում է նաև նրա բնագրային հրապարակումներով: Տասնյակ տարիների ընթացքում նրա հրապարակած աղբյուրագիտական ուղադրված փաստաթղթերը, ինչպես և սկզբնաղբյուրի արժեք ունեցող հնագիտական նյութի գիտական իմաստավորումներն ու վավերացումները նրա էջերում ներկայացնում են իր ամբողջական նկարագրի հատկանշական կողմերը:

Շարունակ կարելի է խոսել «Լրաբերի» արժանապատիվ ընթացքի, գիտական

այդ ինքնատիպ հանդեսի անցած ուղու և նրանում ամփոփված հայագիտական ու հասարակագիտական զարգացումների մասին: Կարելի է ասել նաև, որ նրա կենսագրության այդ ութ և կես տասնամյակը նշված զարգացումների մի ամբողջ դարաշրջանի յուրօրինակ ամփոփումն է, որին զուգահեռ և միաժամանակ, «Լրաբերը» շարունակում է իր ամենօրյա արդիական և բեղմնավոր աշխատանքը: Առանց պայմանականության կարելի է նկատել, որ «Լրաբերը» այն կենտրոնատեղին է, որտեղ հանդիպում են հայագետներն ու հասարակագետները: Կարող ենք արձանագրել, որ «Լրաբերը» հայրենական գիտության համար թանկ և երիտասարդությունը պահպանած այն հրատարակությունն է, որն այդ որակներին է հասել իր էջերում նոր սերունդների մշտական գիտական ներկայության շնորհիվ:

ԱԼԲԵՐՏ ԽԱՌԱՏՅԱՆ